

Wyrok z dnia 13 stycznia 2009 r.

I PK 133/08

Nieusuwalna (bezsukcesyjna) następcza utrata przez stronę zdolności sądowej, która z uwagi na art. 180 § 1 pkt 2 k.p.c. nie pozwala na podjęcie zawieszzonego postępowania, stanowi podstawę umorzenia przez sąd drugiej instancji postępowania w oparciu o art. 182 § 1 zdanie drugie k.p.c., ze skutkiem wynikającym z art. 182 § 3 k.p.c.

Przewodniczący SSN Teresa Flemming-Kulesza, Sędziowie SN: Katarzyna Gonera, Romualda Spyt (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 13 stycznia 2009 r. sprawy z powództwa Jerzego S. przeciwko Spółdzielni Pracy „O.” w C. o wynagrodzenie za czas pozostawania bez pracy, na skutek skargi kasacyjnej powoda od postanowienia Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Częstochowie z dnia 8 kwietnia 2008 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżone postanowienie i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Częstochowie do ponownego rozpoznania w innym składzie oraz do orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Częstochowie, w sprawie z powództwa Jerzego S. przeciwko Spółdzielni Pracy „O.” w C. o wynagrodzenie za czas pozostawania bez pracy, postanowieniem z dnia 8 kwietnia 2008 r., wydanym na posiedzeniu niejawnym, uchylił wyrok Sądu Rejonowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Częstochowie z dnia 30 października 2002 r. w pkt 2 i umorzył postępowanie co do roszczenia powoda o wynagrodzenie za czas pozostawania bez pracy.

W pisemnych motywach rozstrzygnięcia Sąd Okręgowy wskazał, że powyższym wyrokiem Sąd Rejonowy przywrócił powoda do pracy w pozwanej Spółdzielni na poprzednie warunki pracy i płacy oraz zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 21.114,20 zł oraz oddalił powództwo w pozostałym zakresie. Pozwana zaskarżyła wyrok apelacją. Postanowieniem z dnia 5 marca 2004 r. Sąd Okręgowy zawiesił postępowanie apelacyjne w części dotyczącej roszczenia o wynagrodzenie za pracę w związku z ogłoszeniem przez Sąd Rejonowy w Częstochowie w dniu 18 grudnia 2003 r. upadłości pozwanej Spółdzielni. Postępowanie upadłościowe zakończone zostało postanowieniem z dnia 28 maja 2007 r., które uprawomocniło się w dniu 18 sierpnia 2007 r. W dniu 1 grudnia 2007 r. pozwana została wykreślona z Krajowego Rejestru Sądowego. W ocenie Sądu Okręgowego w zaistniałej sytuacji, w związku z utratą przez pozwaną Spółdzielnię zdolności sądowej, konieczne stało się umorzenie całego postępowania na podstawie art. 182 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. Sąd przyjął przy tym, że dopuszczalne jest uchylenie wyroku Sądu pierwszej instancji postanowieniem, uznając, że kwestia ta została przesądzona przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 12 października 1999 r., III CKN 693/98 (OSNC 2000 nr 4, poz. 73) i posiłkując się argumentacją zawartą w uzasadnieniu tego postanowienia. Sąd Okręgowy wskazał, że nie istnieje ogólny następcą prawny pozwanej Spółdzielni, zatem nie ma podstaw, aby podjąć zawieszony postępowanie w oparciu o przepis art. 180 § 1 pkt 2 k.p.c. Wykreślenie z Krajowego Rejestru Sądowego powoduje utratę zdolności sądowej, a przy braku ogólnego następcy prawnego pozwanej niedopuszczalne jest wyrokowanie w niniejszej sprawie. Bezsukcesyjna utrata zdolności sądowej powoduje konieczność umorzenia całego postępowania, ponieważ ograniczenie umorzenia jedynie do postępowania apelacyjnego powodowałoby uprawomocnienie zaskarżonego apelacją orzeczenia Sądu pierwszej instancji, kwestionowanego przez pozwaną. Z tych przyczyn Sąd Okręgowy na podstawie art. 182 § 1 k.p.c. w związku z art. 183 k.p.c. i art. 386 § 3 k.p.c. orzekł zgodnie z przywołaną na wstępie treścią sentencji.

Skarga kasacyjna powoda oparta została na obu podstawach kasacyjnych. Podniesiono w niej zarzuty naruszenia prawa materialnego - art. 32, 45 Konstytucji RP w związku z art. 6 Konwencji Praw Człowieka i art. 22 § 1a ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 98, poz. 1070 ze zm.) oraz art. 47 k.p. w związku z art. 3¹ i 45 k.p. w związku z art. 32 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 854 ze

zm.), a także art. 90 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. - Prawo upadłościowe (jednolity tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm.) w związku z art. 134 i 137 ustawy z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze (jednolity tekst: Dz.U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1848 ze zm.) oraz art. 527 k.c. - poprzez niewłaściwą wykładnię i zastosowanie art. 32 i 45 Konstytucji RP, skutkiem czego Sąd Okręgowy uznał z tylko sobie znanych powodów, że „nieaktualne roszczenia pozwanego opisane w jego apelacji stoją przed prawem powoda do równego traktowania przez władze publiczne i jego prawem do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd [...]”

W uzasadnieniu tych zarzutów powód podniósł, że został wyrokiem Sądu Rejonowego [...] przywrócony do pracy i zgłosił się do pracy u pozwanego, nabywając tym samym prawo do wynagrodzenia za cały czas pozostawania bez pracy, jako że podlegał ochronie przewidzianej w art. 32 ustawy o związkach zawodowych. Roszczenie to zostało uznane przez syndyka masy upadłości pozwanego i umieszczone na liście wierzytelności. Z tego tytułu syndyk w trakcie postępowania upadłościowego wypłacał mu z masy upadłości stosowne wynagrodzenie. Po zakończeniu postępowania upadłościowego Sąd Rejonowy wydał powodowi klauzulę wykonalności co do kwoty niezaspokojonej w postępowaniu upadłościowym. Co do tej kwoty powód uzyskał prawomocne zabezpieczenie swoich roszczeń w stosunku do osoby trzeciej na podstawie art. 527 k.c. Zaskarżone orzeczenie prowadzi do pozbawienia powoda prawa do wynagrodzenia za czas pozostawania bez pracy zasądzonego przez Sąd Rejonowy, a nadto umożliwia osobie trzeciej złożenie skargi przeciwko prawomocnemu wyrokowi w sprawie cywilnej nakładającemu na tę osobę obowiązek zaspokojenia roszczeń wynikających z listy wierzytelności i niezaspokojonych w postępowaniu upadłościowym, ponieważ jeśli powód nie miałby prawa do wynagrodzenia za czas pozostawania bez pracy to i osoba trzecia nie miałaby obowiązku w stosunku do nieistniejącej wierzytelności. Zdaniem skarżącego wpisanie wierzytelności na listę wierzytelności stanowiło uznanie powództwa (przez syndyka, który zastępował pozwaną stosownie do treści art. 90 Prawa upadłościowego z 1934 r.) i uznaniem tym Sąd był związany.

Skarżący zarzucił także naruszenie prawa procesowego, które w jego ocenie miało wpływ na wynik sprawy - art. 379 pkt 4 k.p.c. w związku z art. 49 k.p.c. i art. 50 § 3 k.p.c. oraz art. 149 k.p.c., art. 203 k.p.c. w związku z art. 391 k.p.c. w związku z

art. 45, art. 92 i art. 176 ust. 2 Konstytucji RP oraz art. 6 Konwencji o ochronie praw i wolności i art. 22 § 1a Prawa o ustroju sądów powszechnych, a także art. 182 § 3 k.p.c. i art. 213 § 2 k.p.c. w związku z art. 90 Prawa upadłościowego z 1934 r. - poprzez udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia sędziego, który na swój wniosek z dnia 9 maja 2008 r., oparty na przepisie art. 49 k.p.c., wyłączony został postanowieniem z dnia 12 maja 2008 r. z rozpatrywania niniejszej sprawy oraz sędziego, co do którego powód złożył w dniu 3 czerwca 2008 r. wniosek o jego wyłączenie i który to wniosek nie został jeszcze rozpoznany przez właściwy sąd, a także poprzez bezprawną ingerencję prezesa Sądu Okręgowego w Częstochowie w postępowanie, polegającą na wydaniu decyzji o pozbawieniu przewodniczącego składu orzekającego uprawnień do wyznaczania rozpraw, co spowodowało brak osobistej komunikacji ze stronami procesu, gdy tymczasem to do przewodniczącego składu należy „wybór strategii rozstrzygnięcia.” Skarżący wskazał, że sędzia podlega ustawom a nie regule kreowanej przez prezesa sądu lub sędziego funkcyjnego. Okoliczności te, zdaniem skarżącego, stanowią o nieważności postępowania.

Uzasadniając wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący podniósł, że wyjaśnienia wymaga, czy w świetle art. 32, art. 45, art. 92, art. 176 § 2 Konstytucji RP oraz art. 6 Konwencji Praw Człowieka, a także art. 149 k.p.c., 206 k.p.c., 391 § 1 k.p.c. prezes sądu okręgowego może pozbawić przewodniczącego składu orzekającego uprawnień do wyznaczania rozpraw oraz czy może tworzyć prawo równe ustawie, a także czy „rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. (Dz.U. z dnia 2 marca 2007 r.) wydano z naruszeniem wymogów konstytucyjnych (art. 92 Konstytucji).” Nadto, występujące zagadnienie prawne sprowadza się także do odpowiedzi na pytanie, czy powód jest równy wobec prawa w stosunku do osoby trzeciej, dla której bezprawna ingerencja prezesa Sądu Okręgowego stworzyła możliwość rewizji niekorzystnego dla niej prawomocnego orzeczenia w sprawie I C 1549/05 oraz czy nie został on pozbawiony prawa do niezależnego, bezstronnego i niezawisłego sądu, skoro art. 183 § 3 k.p.c. nakładał obowiązek umorzenia postępowania apelacyjnego, uprzednio zawieszzonego, co spowodowałoby uprawomocnienie się wyroku Sądu pierwszej instancji zasądzającego wynagrodzenie za czas pozostawania bez pracy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności ocenie podlega najdalej idący zarzut dotyczący nieważności postępowania. Zgodnie z powołanym w drugiej podstawie kasacyjnej przepisem art. 379 pkt 4 k.p.c. nieważność postępowania zachodzi, jeżeli skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa albo jeżeli w rozpoznaniu sprawy brał udział sędzia wyłączony z mocy ustawy. Do nieważności na tej podstawie prawnej miało dojść z dwóch względów. Po pierwsze, w składzie orzekającym brali udział sędziowie, z których jeden, już po wydaniu zaskarżonego orzeczenia, został wyłączony na swój wniosek od rozpoznania sprawy oraz drugi, co do którego - również po wydaniu postanowienia - powód złożył wniosek o wyłączenie go od rozpoznawania sprawy. Po drugie, jak twierdzi skarżący, na mocy decyzji prezesa Sądu Okręgowego przewodniczący składu orzekającego pozbawiony został uprawnienia do wyznaczania rozpraw. Co do pierwszej z tych kwestii, to pogląd wyrażony w wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 29 stycznia 2004r., I ACa 1186/03 (OSA 2004 nr 12, poz. 47), że rozpoznanie sprawy z naruszeniem art. 50 § 3 k.p.c. przez sędziego, co do którego następnie zapadło orzeczenie o jego wyłączeniu lub wniosek o wyłączenie oparty na art. 49 k.p.c. nie został w ogóle rozpoznany, należy uznać za rozpoznanie sprawy przez sędziego wyłączonego z mocy ustawy (art. 379 pkt 4 k.p.c.), odnosi się do innego stanu faktycznego niż występujący w niniejszej sprawie. W tamtym postępowaniu wniosek o wyłączenie sędziego wpłynął i nie został rozpoznany przed wydaniem zaskarżonego orzeczenia. W niniejszej sprawie zaskarżone postanowienie zapadło 18 kwietnia 2008 r., a wniosek sędziego o wyłączenie go ze sprawy złożony został w dniu 9 maja 2008 r., postanowienie o wyłączeniu zapadło w dniu 12 maja 2008 r., natomiast wniosek powoda o wyłączenie innego sędziego złożony został w dniu 3 czerwca 2008 r. Wszystkie zatem wymienione czynności procesowe dokonane zostały po wydaniu zaskarżonego orzeczenia. W tej sytuacji nie ma mowy o naruszeniu przepisu art. 50 § 3 k.p.c., w myśl którego aż do rozstrzygnięcia sprawy o wyłączenie sędziego może spełniać tylko czynności niecierpiące zwłoki. Zakaz dokonywania przez sędziego czynności innych niż niecierpiące zwłoki biegnie w sposób oczywisty od złożenia wniosku o wyłączenie. Skoro w dacie wydania zaskarżonego orzeczenia żaden z sędziów nie był nim objęty, jako że wnioski złożone zostały później, uznać należy, że żaden z nich nie był wyłączony z mocy ustawy od rozpoznawania przedmiotowej sprawy.

Natomiast, jeśli chodzi o sposób procedowania przez sąd, a więc na rozprawie czy też na posiedzeniu niejawnym, to problem ten sprowadza się do zastosowania

obowiązujących przepisów postępowania. Sąd Okręgowy podzielił pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w postanowieniu dnia 12 października 1999 r., III CKN 698/98 (OSNC 2000 nr 4, poz. 73), że orzeczenia wydawane na podstawie art. 386 § 3 k.p.c. zapadają w formie postanowień. Z tego stanowiska zaś wywiódł najwyraźniej wniosek, że postanowienie to może zapaść na posiedzeniu niejawnym. Z przedstawionych okoliczności, a także z treści wniosku sędziego o wyłączenie go od rozpoznawania niniejszej sprawy, nie sposób wnioskować, jak to czyni skarżący, że sąd orzekał w stanie braku niezawisłości i bezstronności, związany jakąś bliżej nieokreśloną decyzją prezesa Sądu Okręgowego w Częstochowie o pozbawieniu przewodniczącego składu orzekającego uprawnień do wyznaczania rozpraw.

Przechodząc do kwestii związanych z prawidłowością decyzji Sądu Okręgowego co do konieczności umorzenia postępowania w całości (w konsekwencji konieczności uchylecia wyroku Sądu pierwszej instancji), to uzasadniony jest zarzut naruszenia art. 182 § 3 k.p.c.

Podstawowym i niezbędnym wymaganiem występowania w procesie w charakterze strony jest zdolność sądowa. W myśl art. 64 § 1 k.c. każda osoba fizyczna i prawna ma zdolność występowania w procesie jako strona. Poza Skarbem Państwa o istnieniu osoby prawnej decyduje przepis szczególny przyznający jej tę osobowość (art. 33 k.c.). W przypadku spółdzielni pracy przepisem tym jest art. 11 § 1 Prawa spółdzielczego, zgodnie z którym spółdzielnia nabywa osobowość prawną z chwilą wpisania jej do Krajowego Rejestru Sądowego. Zatem wpis do tego Rejestru ma charakter konstytutywny, a wykreślenie spółdzielni z Krajowego Rejestru Sądowego na wniosek syndyka, stosownie do treści art. 136 Prawa spółdzielczego, oznacza utratę jej bytu prawnego, w konsekwencji utratę zdolności sądowej. Pierwotny nieusuwalny brak w zakresie zdolności sądowej prowadzi w postępowaniu pierwszoinstancyjnym do odrzucenia pozwu (art. 199 § 1 pkt 3 i § 2 k.p.c. w związku z art. 71 k.p.c.). Następca utrata zdolności sądowej stanowi podstawę do zawieszenia postępowania w oparciu o przepis art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c., a w razie stwierdzenia braku następcy prawnego strony, która utraciła zdolność sądową, a w każdym razie po upływie roku od daty postanowienia o zawieszeniu z tej przyczyny, sąd umorzy postępowanie w myśl art. 182 § 1 zdanie drugie k.p.c. Ten przepis przywołany został przez Sąd Okręgowy jako podstawa rozstrzygnięcia. Jednocześnie Sąd uznał, że uprawnia on do umorzenia postępowania w całości, a więc i do uchylecia wyroku Sądu pierwszej instancji. W poglądzie tym podkreśla się, że umorzenie wyłącznie postępowania

apelacyjnego prowadzioby do uprawomocnienia się wyroku Sądu pierwszej instancji, który w apelacji był przez pozwanego kwestionowany. Dopatrzeć się w nim można analogii do stanowiska wyrażonego w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia z 15 lutego 2002 r., V CKN 1100/00 (OSNC 2003, nr 1, poz. 11), który stwierdził, że nieusuwalna utrata zdolności sądowej strony wywołuje potrzebę umorzenia całego postępowania na podstawie art. 355 § 1 k.p.c., ponieważ umorzenie postępowania kasacyjnego spowodowałoby uprawomocnienie się zaskarżonego orzeczenia Sądu drugiej instancji, które pozwany w kasacji kwestionował w całości. Tak więc Sąd Okręgowy nie zwrócił uwagi na to, iż powielona przez niego argumentacja nie dotyczy umorzenia postępowania na podstawie art. 182 § 1 zdanie drugie k.p.c.

Rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego w niniejszej sprawie dotyczyło postępowania uprzednio zawieszzonego z uwagi na ogłoszenie upadłości pozwanej (art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c., w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania postanowienia o zawieszeniu). Z chwilą ustania tej przyczyny zawieszenia strona utraciła zdolność sądową, a brak jej ogólnego następcy prawnego uniemożliwił podjęcie zawieszzonego postępowania w oparciu o przepis art. 180 § 1 pkt 2 k.p.c. Stwierdzenie zaś, że brak ten jest nieusuwalny, uzasadniało umorzenie zawieszzonego postępowania na podstawie art. 182 § 1 zdanie drugie k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. Przepis ten jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 355 § 1 k.p.c. i ma zastosowanie w niniejszej sprawie zgodnie z zasadą *lex specialis derogat legi generali*. W konsekwencji, zakres postępowania podlegającego umorzeniu określa przepis art. 182 § 3 k.p.c., zgodnie z którym umorzenie zawieszzonego postępowania przez sąd wyższej instancji powoduje uprawomocnienie się zaskarżonego orzeczenia, z wyjątkiem spraw o unieważnienie małżeństwa lub o rozwód oraz o ustalenie nieistnienia małżeństwa, w których postępowanie umarza się wówczas w całości. Oznacza to, że nie było podstawy do umorzenia postępowania w całości lecz umorzeniu podlegało wyłącznie postępowanie wywołane wniesieniem apelacji. W tym kontekście, nawiązując do kontrowersji związanych z wydaniem zaskarżonego postanowienia na posiedzeniu niejawnym, stwierdzić należy, że skoro umorzeniu podlega postępowanie znajdujące się w stadium zawieszenia, to może ono zapaść wyłącznie na posiedzeniu niejawnym. Wyznaczenie rozprawy wymagałoby bowiem podjęcia postępowania, czemu na przeszkodzie stoi przepis art. 180 § 1 pkt 2 k.p.c.

W skardze kasacyjnej powołano się na liczne naruszenia przepisów prawa materialnego. Skoro w niniejszej sprawie problemem jest zagadnienie proceduralne,

a nie stanowi go merytoryczne rozstrzygnięcie o żądaniach pozwu, przywoływanie w podstawach kasacyjnych przepisów prawa materialnego nie ma uzasadnienia. Rozstrzygnięcie o kwestii formalnej (proceduralnej) w postępowaniu odbywa się bez stosowania przepisów prawa materialnego, zatem nie mogły one zostać naruszone przez Sąd. Również odwoływanie się do wartości konstytucyjnych - równości obywateli wobec prawa (art. 32 Konstytucji RP), prawa do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd (art. 45 Konstytucji RP) nie jest argumentem do podważania orzeczenia sądu w skardze kasacyjnej, gdyż zasady te samodzielnie nie kreują praw podmiotowych jednostki, lecz skierowane są do władzy ustawodawczej, która w stanowieniu aktów prawa ma obowiązek realizowania wartości określonych ustawą zasadniczą, ewentualnie stanowią wskazanie dla wykładni stosowanych przez sąd przepisów. Mogą one zatem stanowić jedynie wsparcie zarzutów dotyczących błędnej wykładni przepisów prawa, ale przepisów, które mają zastosowanie w sprawie. Tymczasem w niniejszej skardze, w pierwszej podstawie kasacyjnej, zarzuty naruszenia wartości konstytucyjnych powiązane z przepisami prawa materialnego, niemającymi znaczenia dla rozstrzygnięcia kwestii proceduralnej.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnięto na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.

=====